

INERȚIE ȘI SCHIMBARE. DIMENSIUNI SOCIALE ALE TRANZIȚIEI ÎN ROMÂNIA

*Autori: Traian Rotariu și Vergil Voineagu (coord.)
Editura POLIROM, Iași, 2012*

Alexandru Ovidiu Bufnilă^[1]

Volumul *Inerție și schimbare. Dimensiuni sociale ale tranziției în România*, apărut la Editura Polirom, în anul 2011, este coordonat de Traian Rotariu și Vergil Voineagu și cuprinde 14 studii elaborate de o echipă formată din sociologi, antropologi și economiști. Cartea își propune să pună în evidență schimbările produse în anumite sectoare ale vieții sociale românești după Decembrie 1989, elaborându-se și o paralelă între evoluția României și a țărilor Uniunii Europene. Volumul are în vedere toate aspectele importante ale societății, de la populație, la muncă și fenomenul migrației, de la căsătorie și familie la educație, de la viața rurală și cea urbană la sănătate.

Partea I „Populație, comunități și structuri sociale” are în componență nouă capitole.

Populația României. Volum, structuri și procese demografice (cap. unu) încearcă să descrie o parte din fenomenele și procesele importante în care a fost implicată populația României în ultimii ani. Există mai multe „populații ale României”, în funcție de criteriul folosit pentru definirea acestei noțiuni, una dintre ele putând fi și cea definită prin cetățenie. Mai există și o altă variantă a conceptului, pe care autorii îl denumesc „populație oficială” și care, în esență reprezintă efectivul ei pentru o anumită dată calendaristică (p. 17). Natalitatea privește nașterile prin prisma rezultatelor acestora - născuții vii - adică a contri-

[1] Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Facultatea de Filosofie și Științe Social-Politice, Departament de Sociologie și Asistență Socială, Masterat Familia și Managementul Resurselor Familiale, email: alex_bufnila@yahoo.com.

bușiei lor la sporirea populației. România a atins un maxim de nașcuți vii în anul 1967, valoarea fiind de 527.764 (p. 20). Mortalitatea reprezintă pierderile de populație prin deces, iar acestea se pot exprima în două feluri: în cifre absolute și în cifre relative - numărul sau rata brută de mortalitate (p. 21). Sporul natural este diferența dintre numărul nașterilor și cel al deceselor, iar rata sporului natural este diferența dintre rata brută de natalitate și cea de mortalitate (p. 23). Sporul migratoriu este o sursă a schimbării populației și reprezintă balanța sosirilor și plecărilor dintr-o populație (p. 23). Distribuția pe sexe în România nu este foarte diferită de a altor țări de mari dimensiuni unde predomină persoanele de sex feminin, ce manifestă un grad superior de rezistență în fața factorilor cauzatori de deces (p. 28). Creșterea duratei medii de viață generează în populațiile actuale un proces de îmbătrânire, a cărui intensitate este în bună măsură dependentă de fertilitate, procesul fiind inevitabil. Pentru perioada actuală, în care autorul include și următoarele câteva decenii, nivelul îmbătrânirii se amplifică dincolo de acțiunea factorilor de scădere a mortalității și nivelul fertilității deoarece în vârsta a treia intră populații mari născute după anul 1966 (pp. 38-39).

Munca, structura forței de muncă, ocuparea și șomaj (cap.doii) tratează probleme ca piața muncii, populația ocupată, șomajul, flexibilitatea pieții muncii și reconcilierea cu viața personală, grupuri vulnerabile pe piața muncii și politici privind piața muncii. Ca orice altă piață, cea a forței de muncă se formează și funcționează după principiile de bază care se manifestă între cerere și ofertă. Piața muncii este într-o permanentă mobilitate, cu fluxuri de migrare între principalele segmente - ocuparea și șomajul, iar în cadrul ocupării, între sectorul formal și sectorul informal (p. 45). Scăderea nivelului general al ocupării forței de muncă și deteriorarea structurii acesteia, în condițiile tranziției la economia de piață și ale restructurării economiei naționale, pe fondul îmbătrânirii demografice și al emigrării masive, au creat impedimente severe accederii pe piața muncii, în special pentru unele grupuri considerate „vulnerabile”: vârstnici, tineri din mediul rural, persoane cu un nivel scăzut al educației și calificare (p. 66). Politicile privind piața muncii s-au dezvoltat după anul 2002, când a intrat în vigoare noua lege care a reglementat șomajul. Cheltuielile pentru politicile care vizează

piața muncii au scăzut continuu ca pondere în PIB, lansându-se pe un trend ascendent din anul 2009, după o perioadă de creștere vertiginosă a ratei șomajului înregistrat, implicit a numărului de persoane șomere, acestea reprezentând un grup vulnerabil în perioada de criză economică.

În capitolul *Starea de sănătate a populației și evoluția mortalității*, al treilea, autorii consideră că sănătatea este un drept fundamental al omului, iar în societatea modernă este considerată ca pilon fundamental al dezvoltării permanente. Sistemul sanitar românesc centralizat, care a funcționat până în 1990 și a fost controlat în mod unitar de Ministerul Sănătății, a intrat într-un proces de modernizare și restructurare, încercând să se adapteze cerințelor unei societăți moderne (p. 95) și a produs schimbări importante în infrastructura sistemului sanitar și în structura personalului implicat în asigurarea serviciilor de sănătate (p. 96). Populația României prezintă unii dintre cei mai defavorabili indicatori de sănătate la nivel european. Principalele cauze de deces în România sunt: bolile aparatului cardiovascular, tumori, boli digestive, leziuni traumatiche, otrăviri și bolile aparatului respirator (p. 120).

Căsătoria și reproducerea populației (cap. patru) prezintă faptul că majoritatea statelor europene s-au confruntat cu unele evoluții similare ale nupțialității și fertilității și anume cu răspândirea formelor alternative de parteneriate de viață (p. 125). Autorii consideră că familia românească rezistă mai bine decât cea din majoritatea societăților occidentale, atât în privința dimensiunii nupțialității, cât mai ales a stabilității (p. 132). Anchetele cu caracter demografic realizate în ultimii ani în România arată că nu atât un nivel ridicat al femeilor nu vor să aibă copii, ci o proporție tot mai mare de femei care, având unul sau doi copii, nu mai doresc să mai nască alții (femeile educate, care investesc în carieră).

Procese de configurare a claselor sociale în România. O analiză relațională a căsătoriilor pentru cinci generații (cap. cinci) prezintă reconfigurarea claselor sociale în România ultimelor decenii, articulată în jurul unor profunde procese economice, sociale, culturale și politice anterioare schimbării datorită evenimentelor din 1989. Acest capitol își propune descrierea și examinarea unor dinamici particulare ale acestor procese de clasă: închiderea socială prin omogamie maritală ocupa-

țională de-a lungul a peste jumătate de secol, ca proces fundamental de generare, reproducere și transformare a inegalităților sociale (p. 161).

Sărăcie și marginalizare socială în rândul familii cu copii (cap. șase) prezintă o abordare a sărăciei în termenii „riscului de sărăcie și excluziunii sociale” ce este frecvent criticată pentru ignorarea structurii istorice a relațiilor de muncă și a diviziunilor de clasă (p. 179). În România contemporană, un sfert dintre copii trăiesc în gospodării cu venituri sub pragul relativ de sărăcie, iar două din cinci familii cu trei sau mai mulți copii se situează sub acest prag (p. 184).

Migrația internațională a cetățenilor români după 1989 (cap. șapte) a început cu liberalizarea regimului de pașapoarte la începutul anului 1990, ce s-a constituit ca un fenomen social major (p.204). Tranziția economică a generat un alt context, determinând multe categorii să considere migrația o oportunitate de a obține resurse necesare menținerii traiului cotidian sau susținerii materiale a statusului social (p. 206).

Satul și agricultura (cap. opt) fac astăzi obiectul unei abordări centrale, la nivel european cel puțin, pentru dezvoltarea rurală (p. 221). Spațiul rural de azi se confruntă cu numeroase curențe, pentru reducerea cărora una dintre soluții ar reprezenta-o elaborarea și implementarea unor strategii integrate de dezvoltare a comunităților locale, având ca punct de plecare nevoile identificate la nivel local și potențialul endogen (p. 245).

O privire statistică asupra sistemului educativ (cap. nouă) concluzionează că, în România, după 1989, schimbarea conținuturilor și a legislației din învățământ a fost o prioritate permanentă a politicilor din domeniul educației (p. 251). Această perioadă a fost marcată de noi planuri și programe de învățământ, de seturi alternative de manuale, schimbări în evaluarea continuă și finală, mai ales în organizarea examenelor de capacitate și bacalaureat (p. 251).

Partea a II-a, Dimensiuni valorico-atitudinale și răspunsuri comportamentale are în componență cinci capitole.

Identitatea națională a românilor: perspective psihologice (cap. zece) descrie procesul de achiziție și interiorizare a modelelor categoriale referitoare la națiune și acoperă un continuum pozitiv-negativ, de la identitatea negativă până la identitatea pozitivă (p. 276). Reprezentarea mentală a identității românilor era dată de autostereotipul pozitiv (os-

pitalitate, hărnicie și omenie) și de autostereotipul negativ (necinste, hoție și lene) (p. 287).

Cercetări asupra tiparelor valorice și atitudinale (cap. 11) prezintă câteva rezultate ale unor studii asupra dinamicii valorilor și atitudinilor populației din România, însoțite de o serie de reflecții care trec de rezultatele obținute. Deși investigațiile au fost realizate pe eșantioane din zona vestică a țării, autorii consideră că rezultatele lor au relevanță mai largă, ele fiind valabile la nivelul întregului spațiu românesc.

Valori umane bazale și religiozitatea ca valoare (cap. 12) expune faptul că există un sistem de principii despre ceea ce este dezirabil, care reglează conduita membrilor unei societăți, dă coerență produselor materiale și spirituale și determină un anumit profil de personalitate (p.321). Valorile și religiozitatea se intersectează în sensul că o parte din valori sunt religioase sau au o atare conotație. Credința religioasă presupune și o dezvoltată bază cognitivă despre cosmos și om, despre structura și funcționalitatea societală, implicând la modul mai subtil sau mai simplu și direct prezența divinității (p. 323).

Religia în societatea românească (cap. 13) este intens dezbătută în literatura sociologică, analizele evidențiind atât procese secularizatoare, cât și emergența unor mișcări religioase ce structurează procese sociale și culturale semnificative (p. 335). România, în comparație cu alte țări europene, prezintă un nivel foarte ridicat al credinței în Dumnezeu (p. 347).

Opinia publică despre România politică (cap. 14) acest capitol propune să ofere o descriere a opiniilor, atitudinilor și valorilor românilor pe parcursul ultimilor 20 de ani cu privire la spațiul politic, o prezentare dintr-o perspectivă longitudinală a schimbărilor observate la nivelul opiniei publice în legătură cu o serie de probleme.

Lucrarea de față este destinată unei game largi de cititori, de la persoane obișnuite, dar interesate de schimbările din societatea românească postdecembristă la studenți și specialiști în domeniul științelor sociale, fără a omite, desigur clasa politică.